

หลักสันติวิธีในอิสลาม: กรณีศึกษาสนธิสัญญาหยุดยิงเยรูซาเลม Peace Process in Islam: A Case Study of The Hudaibiyah Peace treaty

ฮามีดะ สาแม*
ดลวานะ ตาเยะ**
นัศรุลลอฮ์ หมัดตะพงค์***
บะห์รุดดิน บินญูโซะ****

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักสันติวิธีในอิสลาม และศึกษาวิเคราะห์ผลของหลักสันติวิธีในสนธิสัญญาหยุดยิงเยรูซาเลม การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเชิงเอกสารโดยรวบรวมและศึกษาตำราที่เกี่ยวข้องเรื่องสนธิสัญญาหยุดยิงเยรูซาเลมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบรรยายตามคุณลักษณะหรือพรรณนา ซึ่งผลการวิจัยพบว่าสนธิสัญญาหยุดยิงเยรูซาเลม (ที่มีขึ้นในปีที่ 6 แห่งฮิจญ์เราะฮ์ศักราช) ระหว่าง 2 ฝ่ายคือฝ่ายเผ่ากุร็อยซุเมืองมักกะฮ์ และฝ่ายมุสลิม ในสนธิสัญญาดังกล่าวมีหลายข้อที่ฝ่ายมุสลิมต้องยอมเสียเปรียบอีกฝ่ายหนึ่ง แต่ฝ่ายมุสลิมซึ่งนำโดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ยืนหยัดด้วยความอดทนและพยายามยืดหยุ่นสถานการณ์ด้วยวิสัยปัญญอันหลากหลาย จนสนธิสัญญาครั้งนั้นมีผลลดสถานการณ์อันเลวร้ายของความขัดแย้งและต่อสู้ทำนองกัน กลายเป็นบรรยากาศที่ผ่อนคลายประนีประนอม จนนำไปสู่ความเข้าใจและกลายเป็นพี่น้องร่วมอุดมการณ์เดียวกันในที่สุด ชัยยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์อิสลามทั้งในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และด้านการเผยแผ่อีกด้วย จุดยืนและวิธีการต่างๆของท่านนับเป็นหลักสันติวิธีที่แสดงให้เห็นถึงภาพความเป็นศาสนาแห่งสันติภาพของอิสลามได้อย่างชัดเจนที่สามารถประยุกต์นำมาใช้เพื่อแก้ไข คลี่คลายปัญหาความขัดแย้ง และความรุนแรงต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะประเทศพม่าหลังคมซึ่งประกอบด้วยหลายเชื้อชาติ หลายศาสนาเช่นในประเทศไทย

คำสำคัญ: หลักสันติวิธี หลักสันติวิธีในอิสลาม สนธิสัญญาหยุดยิงเยรูซาเลม

Abstract

The objective of the research is to study peace process in Islam, a cause study of the Hudaibiyah peace treaty. The purpose of the research are to study the peace process in Islam analyze peace process and the results of peace process in the Hudaibiyah peace treaty. The study is documentary research collecting a various books relating to the treaty both direct and indirect and analyze in for motion by describe. The research contains two the validate subjects,

* นักศึกษาลัทธิสุตฺรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลาม มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

** Ph.D. (สังคมศาสตร์และอารยธรรมอิสลาม) อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์และอารยธรรมอิสลามและคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

*** Mth. (ศาสนศาสตร์) อาจารย์ประจำสาขาวิชาอิสลามศึกษา คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

**** M.A. (อิสลามศึกษา) อาจารย์ประจำสาขาวิชาอูศูลุดดีน คณะอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

analytical peace processes and its results in the Hudaibiyah peace treaty, deduction and induction methods: The first an analytical peace process in the Hudaibiyah peace treaty, it can analyze into five points: Peace the main method in propagation of prophet Muhammad (PBUH) , The highest patient of prophet Muhammad (PBUH) in solving problems, The method which full with the wisdom (Hikmah), The policies of prophet Muhammad (PBUH) without any prejudice and Respect for contrariness' feeling

The second an analytical the results of peace process in the Hudaibiyah peace treaty have been resulted for many points: Politics, Hudaibiyah peace treaty indicates that Makkah people begin to accept prophet Muhammad (PBUH) as a leader or a man like them after abomination him for ten years and try to kill him, until he has to move (Hijrah) to Makkah. Furthermore, it is the first time Makkah people admit that Islam is growing in Arabia and having a character in politics. Islam builds treaties with other states and they all accept. The point of Societies and Economies, Hudaibiyah peace treaty show that Makkah people agree with Muslim's right doing pilgrimage (Hajj) and Umrah, these Qual success of appearing Islam in Arabia. Moreover, having the treaty for ten years makes Muslim peaceful and armistice. Muslim can use the time to renovate a city and to build an economics comfortably. The last result about Propagation, Having a peace for ten years also takes Islam to be spread quickly, and it results to many neighbor states even though Quraish Makkah people.

Keyword: Peace Process, Peace Process in Islam, The Hudaibiyah Peace treaty

บทนำ

คำสอนที่เป็นสากลและศาสน์เพื่อมนุษยชาติที่ปรากฏในอิสลาม มิได้เป็นเพียงแนวคิดเชิงปรัชญาหรือสโลแกนเท่านั้น หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในหลักฐานตามประวัติศาสตร์ ซึ่งมีมนุษยชาติทุกหมู่เหล่าอันประกอบด้วยเชื้อชาติและสีผิวที่หลากหลายต่างก็มีส่วนร่วมก่อร่างสร้างประชาคมแห่งอิสลามอย่างเท่าเทียมกัน จนกระทั่งเราไม่สามารถระบุได้ว่าอิสลามเป็นศาสนาของชนชาติใด ชนชั้นไหนและผู้คนในทวีปใด เพราะอิสลามสามารถรวบรวมพลเมืองทุกเชื้อชาติทุกชนชั้นทุกประเทศเข้ามาอยู่ภายใต้ร่มเงาของอิสลามตั้งแต่ยุคแรกๆของการเผยแพร่อิสลามด้วยซ้ำ

ทั้งนี้อิสลามถือว่ามนุษย์ คือ ครอบครัวอันเดียวกัน อิสลามคือศาสนาของบรรดาศาสนทูตทั้งหลาย และประวัติศาสตร์ของอิสลามก็คือประวัติศาสตร์ที่ร่วมจารึกโดยบรรดาศาสนทูตทั้งหมดเหล่านั้นเช่นเดียวกัน

หลักปฏิสัมพันธ์กับสังคมโลกตามทัศนะอิสลามก็คือสันติภาพไม่ใช่สงคราม ด้วยเหตุดังกล่าวเมื่อใดที่มีโอกาสสร้างสันติภาพ อิสลามจึงเรียกร้องและอำนวยความสะดวกนั้นให้กลับสู่สภาวะดั้งเดิมทันที ถึงแม้ในช่วงเกิดภาวะสงครามก็ตาม อิสลามไม่สนใจผลกระทบต่างๆที่อาจเกิดขึ้นหลังจากที่มีการประนีประนอม อิสลามจึงไม่พยายามที่จะไปสืบค้นความตั้งใจที่แท้จริงของคู่สงครามที่ยอมประนีประนอมว่ามีวัตถุประสงค์ซ่อนเร้นบางอย่างหรือไม่ อิสลามจึงตอบรับการประนีประนอมหยุดสงครามโดยไม่มีข้อแม้ใดๆทั้งสิ้น เพราะสันติภาพเป็นคุณลักษณะของอัลลอฮ์ ในขณะที่การรุกราน สงครามและอาชญากรรมนั้นเป็นคุณลักษณะเฉพาะของเหล่ามารร้าย (อุมัร อับดุล ฮะชะนะฮ์, 2007:18) คำสอนที่มีอัลกุรอานและอัซซุนนะฮ์เป็นบรรทัดฐานนั้น

ล้วนแล้วนำไปสู่สันติภาพที่แท้จริงดังที่ปรากฏในสนธิสัญญาหุดีบียะฮ์ อันเป็นสนธิสัญญาหนึ่งที่ได้มีการทำสัญญาขึ้นระหว่างชาวกร็อยซุกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ใจความหลักของสัญญาฉบับนี้ล้วนแล้วมุ่งเน้นไปสู่สันติภาพ ถึงแม้ว่าภาพของสนธิสัญญาหุดีบียะฮ์ ในวันนั้นมุสลิมเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบ ด้วยกำลังคนที่น้อยกว่า ด้วยกำลังอำนาจที่น้อยกว่า แต่นั่นก็ได้หมายความว่าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ พ่ายแพ้ต่อฝ่ายกร็อยซุ แต่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ยอมเป็นฝ่ายเสียเปรียบเพื่อสันติภาพจนกระทั่งความเสียเปรียบในวันนั้นเป็นชัยชนะอันชัดแจ้งที่ผู้คนขณะนั้นได้ประจักษ์ว่าแท้จริงอิสลามเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ

แต่ปัจจุบันนี้เราต้องยอมรับว่า สถานการณ์ปัญหาการต่อสู้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นทั้งในหลายๆ ประเทศรวมถึง เกี่ยวกับการก่อการร้ายความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ว่าจะเป็นการวางระเบิด การลอบสังหาร เช่นค่าประชาชนผู้บริสุทธิ์ จากการกระทำของมุสลิมบางกลุ่มที่ใช้วิธีการรุนแรงในการตอบโต้ฝ่ายตรงกันข้ามและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศเช่น เหตุวินาศกรรม 11 กันยายน 2001 สงครามอิรัก สงครามอัฟกานิสถาน การลักพาตัวนักท่องเที่ยว การลอบวางระเบิดห้างสรรพสินค้าต่างๆ การลอบสังหาร การเช่นค่าประชาชนผู้บริสุทธิ์ ได้ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดต่อศาสนาอิสลามแห่งความรุนแรงไปด้วย และดูเหมือนว่าความเข้าใจผิดเหล่านี้ จะขยายกว้างขึ้นตามลำดับความผิดพลาดคลาดเคลื่อนในความเข้าใจผิดต่อศาสนาอิสลามนั้น เราคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่านอกเหนือจากการใส่ร้ายจากนักวิชาการและผู้มีอคติกับอิสลามแล้ว ส่วนหนึ่งมาจากมุสลิมเอง อันเนื่องจากการตีความคำสอนอิสลามผิดพลาดอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ภาพของศาสนาอิสลามซึ่งเป็นศาสนาแห่งสันติภาพกลับกลายเป็นศาสนาแห่งความก้าวร้าวความรุนแรงและไร้เหตุผล

ดังนั้นผู้วิจัยเล็งเห็นว่า ด้วยสถานการณ์ปัจจุบันจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้วิจัยต้องศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสันติวิธีที่อิสลามได้ปฏิบัติมาพร้อมกับนำเสนอภาพลักษณ์ที่แท้จริงอันงดงามของอิสลาม เพื่อให้ชาวมุสลิมและศาสนิกอื่นได้ทราบและทำความเข้าใจถึงอุดมการณ์และการพิทักษ์ปกป้องของอิสลามต่อสันติภาพของมนุษย์และการรับประกันในความปลอดภัยและสิทธิของพวกเขา ไม่ว่าจะเป็นนับถือศาสนาใดก็ตาม

3.วัตถุประสงค์

ในการเขียนวิจัยในเรื่องหลักสันติวิธีในอิสลาม กรณีศึกษาสนธิสัญญาหุดีบียะฮ์ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาหลักสันติวิธีในอิสลาม
2. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์สนธิสัญญาหุดีบียะฮ์
3. วิเคราะห์หลักสันติวิธีในสนธิสัญญาหุดีบียะฮ์
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลของหลักสันติวิธีจากสนธิสัญญาหุดีบียะฮ์

4.ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงบรรยายและเชิงปริมาณในบางตอนซึ่งจะทำการศึกษาโดยมีขอบเขตดังนี้

1. ศึกษาเฉพาะหลักสันติวิธีในอิสลามโดยจะมุ่งเน้นในเรื่องของสันติวิธีตามที่ปรากฏในอัล-กุรอานและสันติวิธีตามที่ปรากฏในชีเราะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

2. ศึกษาเฉพาะประวัติศาสตร์สนธิสัญญาหุ้ดัยบียะฮ์และวิเคราะห์หลักสันติวิธีที่เกี่ยวข้องในสนธิสัญญาหุ้ดัยบียะฮ์

3. ศึกษาและวิเคราะห์ผลของหลักสันติวิธีจากสนธิสัญญาหุ้ดัยบียะฮ์เฉพาะในด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และการเผยแพร่อิสลาม

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้มีข้อตกลงดังนี้

1. ในการอ้างอิงหลักฐานต่างๆ เกี่ยวกับหลักสันติวิธีในอิสลามผู้วิจัยยึดหลักฐานจาก อัลกุรอาน อหฺซุนนะห์
2. ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์หลักสันติวิธีที่เกี่ยวข้องในสนธิสัญญาหุ้ดัยบียะฮ์

6. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทั่วไปแล้วมีหลักการที่สำคัญ 2 ประการดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล
2. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การรวบรวมข้อมูล

ในการรวบรวมข้อมูลนั้นผู้วิจัยพอที่จะสรุปวิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาจากเอกสารที่เป็นหลักฐานชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ดังนี้

1. คัมภีร์อัลกุรอาน
2. ตำราฮาดิษเล่มต่างๆ
3. หนังสือประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสนธิสัญญาหุ้ดัยบียะฮ์

1.2 ศึกษาจากเอกสารที่เป็นหลักฐานเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ซึ่งหมายถึง หนังสือหรือเอกสารทุกเล่มที่เกี่ยวข้องกับเรื่องหลักการสันติวิธี และสนธิสัญญาหุ้ดัยบียะฮ์ โดยอ้อม ดังเช่น

1. หนังสือเกี่ยวกับสันติภาพ
2. หนังสือเกี่ยวกับหลักการสมานฉันท์
3. บทความต่างๆเกี่ยวกับสันติภาพ และเกี่ยวกับหลักการสมานฉันท์

1.3 ศึกษาจากเอกสารที่เป็นหลักฐานเอกสารตติยภูมิ (Tertiary Sources) ได้แก่หนังสือทั่วไป

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการบรรยายตามคุณลักษณะ (Qualitative) และ พรรณนา (Describe) โดยใช้วิธีอนุมาน (Deduction) และวิธีอุปมาน (In deduction) ด้วยวิธีการนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าสามารถวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆบรรลุมิติประสงค์ตามที่วางไว้

อภิปรายผลการวิจัย

มนุษย์ทุกคนโดยสัญชาตญาณ แล้วล้วนมีความต้องการและแสวงหาความสุข ความสันติ แต่เนื่องมนุษย์ถูกสร้างมาในสภาพที่อ่อนแอ มีกิเลสและอารมณ์มีความลุ่มหลงในอำนาจทั้งหลายบนโลกนี้ ทำ

ให้มนุษย์ทั้งหลายยอมทำลายสันติภาพบนโลกนี้ ยอมรบราฆ่าฟันกัน แม้กระทั่งยอมทำสงครามระหว่างกัน (อัลดุลละห์ หนุมสุซ, 2547: 52) ด้วยหลักคำสอนของอิสลามที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างนั้น เป็นแบบอย่างหนึ่งที่ควรนำมาศึกษาและปฏิบัติตามคือแบบฉบับที่ปรากฏในสนธิสัญญาหุดีบียะฮ์ ที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ทำขึ้นกับชาวกุร็อยซุ มักกะฮ์ฝ่ายปรปักษ์ที่ตั้งตัวเป็นผู้ต่อต้านและสงครามกับอิสลามและมุสลิมเรื่อยมาใจความหลักของสัญญาฉบับนี้ล้วนแล้วมุ่งเน้นไปสู่สันติภาพ มีการสัญญาพักรบเป็นเวลา 10 ปี ซึ่งสัญญาฉบับนี้ได้ร่วมกันร่างขึ้น ในปี 6 อิจญเราะฮ์ ศักราช ณ ใต้ต้นไม้ใหญ่แห่งหนึ่งที่ตำบลหุดีบียะฮ์ ทางตอนใต้ของเมืองมักกะฮ์ สนธิสัญญาฉบับนี้จึงมีชื่อว่าหุดีบียะฮ์

ครั้นในปี 6 อิจญเราะฮ์ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้มีคำสั่งให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ให้เตรียมตัวเดินทางไปยังนครเพื่อประกอบพิธีฮัจญ์เราะฮ์ บรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านเมื่อได้รับการบอกเล่าเรื่องนีต่างยินดีและพอใจกันถ้วนหน้า (เชากกี ยอบูคอลีล, 1985: 33 มุฮัมมัด บิน ยูซุฟ, 1993: 53) ขบวนของท่านเริ่มเดินทางในวันจันทร์ที่หนึ่งของเดือนซุลกอตะฮ์มีผู้เข้าร่วมขบวนครั้งนี้ประมาณ 1400 คน ประกอบด้วยกลุ่มมุฮาญีรูน อันศอรุ และเผ่าอื่นๆจำนวนหนึ่งพร้อมด้วย อุมมุ ซาละมะฮ์ ภรรยาของท่านก็ได้ติดตามไปด้วย ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ซึ่งอุสูล์ลกอฮ์วานำหน้าขบวน ทุกคนแต่งกายในชุดอุมเราะฮ์¹ พร้อมกับฝูงสัตว์ที่พวกเขาตั้งใจจะเชือดเป็นสัตว์พลีใกล้วิหารกะอะบะฮ์โดยไม่ถืออาวุธนอกจากดาบที่ใช้ป้องกันตัวเองเท่านั้น (อิบน์กะษีร์, 1999: 553)

เมื่อขบวนของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้เดินทางเข้าใกล้เมืองมักกะฮ์ฝ่ายกุร็อยซุได้ตั้งกองกำลังกัซัดขวางชาวมุสลิมมิให้เข้าเมืองมักกะฮ์พร้อมกับเตรียมพร้อมที่จะทำการสู้รบกับมุสลิม เมื่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทราบเช่นนั้น จึงสั่งให้บรรดาเศาะหาบะฮ์เดินทางไปอีกเส้นทางหนึ่งที่เป็นหุบเขาจนถึงตำบลหุดีบียะฮ์ และที่นั่นท่านได้สร้างค่ายพักชั่วคราวขึ้น (อัลดุสลาม ฮารูน, 1374: 209)

จากนั้นฝ่ายกุร็อยซุได้ส่งผู้แทนไปเจรจากับฝ่ายมุสลิม ฝ่ายมุสลิมก็จัดผู้แทนเพื่อทำหน้าที่เจรจาและอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเดินทางมาในครั้งนี้ การเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างฝ่ายมุสลิมกับฝ่ายกุร็อยซุ ได้ดำเนินไปเป็นเวลานานพอสมควร ในที่สุดทั้งสองฝ่ายก็สามารถยุติการเจรจาดังกล่าวด้วยการทำสนธิสัญญาร่วมกันคือสนธิสัญญาหุดีบียะฮ์

การเจรจาในสนธิสัญญาหุดีบียะฮ์มีข้อตกลงดังนี้

1. ทั้งสองฝ่ายต้องยุติการสู้รบและการรุกรานด้วยกำลังเป็นเวลา 10 ปี
2. ชาวกุร็อยซุผู้ใดก็ตาม ที่เดินทางมาหาท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยมีได้มีหนังสือรับรองจากหัวหน้าฝ่าย จะต้องถูกส่งตัวกลับทันที
3. มุสลิมคนใดที่เดินทางมาทำธุรกิจเพื่อติดต่อกับชาวกุร็อยซุ ชาวกุร็อยซุต้องให้ความปลอดภัย ไม่ขัดขวาง
4. ประชาชนกลุ่มใดที่ปรารถนาจะเข้าเป็นพันธมิตรกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ให้พึงถือว่ามิเสรีภาพที่จะทำได้โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ
5. ในปีถัดไปนั้น เมื่อชาวมุสลิมประกอบพิธีฮัจญ์เสร็จสิ้นลงแล้ว จะต้องรีบเดินทางกลับทันที โดยไม่มีการรื้อ

¹ เครื่องแต่งกายของชาวมุสลิมใช้ผ้าสองผืนห่อหุ้มร่างกายลักษณะนุ่งผืนหม่มผืน เพื่อห่อหุ้มร่างกาย ส่วนใหญ่จะสวมใส่ในฤดูกาลของการประกอบพิธีฮัจญ์ ซึ่งเรียกกันว่าอิหฺรอม

6. ชาวมุสลิมจะได้รับอนุญาตให้เข้ามาประกอบพิธีฮัจญ์ในนครมักกะฮ์ และจะพักอยู่ได้ไม่เกิน 3 วัน และจะต้องไม่มีอาวุธอื่นติดตัวมา นอกจากมีดสั้นเพียงเล่มเดียว

ข้อตกลงทั้ง 6 ข้อนี้คือเงื่อนไขในสัญญาพักรบ ซึ่งทั้งสองฝ่ายได้ลงนามรับรองไว้เป็นหลักฐาน สำหรับปีนี้ฝ่ายกูร์อยซุซอว์รฝ่ายมุสลิมมิให้เข้าไปในนครมักกะฮ์ ขอให้มาประกอบฮัจญ์ในปีต่อไป หลังจากนั้นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ พร้อมเสาะหาบะฮ์ของท่านก็ได้เดินทางกลับไปยังเมืองมะดีนะฮ์ (อับนุฮิซาม, 1990: 255) ผลจากการศึกษาประวัติศาสตร์สัญญาหยุดยิงยะฮุซสามารถมองเห็นได้ว่าสนธิสัญญาหยุดยิงยะฮุซถือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่อิสลามเริ่มวางรากฐานขึ้นมาในคาบสมุทรอาระเบียก็ตาม ฝ่ายมุสลิมนำโดยท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ พร้อมเสมอที่จะยืนหยัดเพื่ออิสลามได้ทุกเมื่อ แต่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และบรรดามุสลิมยินดีตอบรับเงื่อนไขที่ฝ่ายตนต้องยอมเสียเปรียบก็เพื่อนำมาซึ่งสันติภาพแห่งคาบสมุทรอาระเบีย

เมื่อศึกษาหลักศาสนบัญญัติอิสลามแล้วพบว่าแท้จริงอิสลามไม่สนับสนุนการทำสงครามและไม่อนุญาตให้มีการประกาศสงครามไม่ว่าในกรณีใดๆ เว้นแต่ด้วยความจำเป็นอย่างที่สุดและมีจุดประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อพิทักษ์ซึ่งศาสนาของอัลลอฮ์ กระนั้นก็ตามอิสลามก็ได้วางกฎเกณฑ์และ เงื่อนไขและจรรยาบรรณอันสูงส่งในการทำสงคราม และไม่มีผู้ใดสามารถประกาศสงครามเว้นแต่ผู้นำสูงสุดของประเทศ ไม่ใช่ตามความต้องการของผู้หนึ่งผู้ใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด (เชค มุฮัมมัด อับู ซะฮะเราะฮ์, 2549: 19-26) และที่สำคัญที่สุดอิสลามไม่อนุญาตให้กระทำการทำสงครามนอกเสียจากต้องผ่านกระบวนการเรียกร้องผู้สันติภาพหรือตอบรับอิสลามอย่างถูกต้องชอบธรรมก่อน และต้องไม่อนุญาตกระทำการโจมตีบุคคลใดหรือฝ่ายใด นอกจากเขาต้องรับผิดชอบในผลแห่งการกระทำนั้นทั้งในด้านศาสนบัญญัติและกฎหมาย แท้จริงอิสลามได้วางวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของสงคราม (ยูซุฟ อัลก็อรวูวีย, 2549: 61-74 อิสมาอีล ลุตฟี, 2006: 81-82) ดังต่อไปนี้

1 เพื่อตอบโต้ความอยุติธรรมและการรุกราน ปกป้องและพิทักษ์ชีวิต ครอบครอง ทรัพย์สิน ศาสนา และมาตุภูมิ

2 ประกันเสรีภาพในด้านการศรัทธาและปฏิบัติตามศาสนกิจของมุสลิมในทุกที่

3 พิทักษ์การเผยแผ่อิสลามที่ค้าชูความเมตตา ความสงบสันติแก่มนุษยชาติให้กระจายอย่างทั่วถึงแก่มนุษยทั้งมวล

4 เพื่อให้บทเรียนแก่ผู้ละเมิดสัญญา หรือผู้รุกราน บรรดาผู้ศรัทธาหรือผู้ทำตัวเป็นปฏิปักษ์กับคำสั่งของอัลลอฮ์ และปฏิเสธความยุติธรรม การประนีประนอม

5 ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ถูกกดขี่ไม่ว่าเขาจะอยู่ ณ แห่งหนใด ปลดปล่อยและปกป้องเขาจากการรุกรานของเหล่าผู้ถูกกดขี่

อัล-ซุรบีญี (ม.ป.ป.: 4/209) นักปราชญ์ด้านนิติศาสตร์อิสลามในสมัยศตวรรษที่สิบฮิจเราะฮ์ ศักราชท่านหนึ่ง ได้อธิบายว่า “การกำหนดให้มีการญิฮาดนั้น กำหนดให้มีไว้เป็นสื่อเท่านั้น ไม่ใช่เป็นวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย เพราะเป้าหมายของการทำสงครามคือการเปิดโอกาสให้ประชาชาติทั้งหลายเข้าใจอิสลาม ดังนั้นสงครามหรือการปฏิบัติที่รุนแรงมิใช่เป็นทางออกที่ดีที่สุดเมื่อมีการขัดแย้งระหว่างกัน แต่การใช้หลักสันติวิธีเป็นทางออกที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหาความรุนแรงต่างๆ

จากการศึกษาประวัติศาสตร์สัญญาหุดียียะฮ์สามารถวิเคราะห์หลักสันติวิธีได้ดังนี้

1. หลักสันติวิธีในสนธิสัญญาหุดียียะฮ์มีผลดังนี้

1.1 หัวใจหลักแห่งการประกาศศาสน์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ คือสันติภาพ

อิสลามเป็นศาสนาที่ยืนหยัดบนพื้นฐานแห่งการสร้างสันติภาพในสังคมมนุษย์ให้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมคำสอนที่เป็นสากลและศาสน์เพื่อมนุษยชาติที่ปรากฏในอิสลามนั้น มิได้เป็นแนวคิดเชิงปรัชญาหรือสโลแกนที่ไม่มีทางเป็นไปได้ในโลกแห่งความเป็นจริง แต่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในประวัติศาสตร์ของการเผยแผ่อิสลามหลักคำสอนของอิสลามล้วนแล้วยืนหยัดสร้างสันติภาพในสังคมมนุษย์ให้ปรากฏถึงแม้ในภาวะสงครามก็ตาม อิสลามยังตอบรับการประนีประนอมหยุดสงครามโดยไม่มีข้อแม้ใดๆทั้งสิ้น (ชัยยิด ซาบิต, มป ป: 5 อับดุลละาะ หนุ่มสุซ, 2548: 88 ศูนย์บริการสังคม วิทยาลัยอิสลามยะลา. 2003: 8)

1.2 ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ใช้วิธีการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งโดยอาศัยความอดทนอดกลั้นอย่างที่สุด

ความอดทนอดกลั้นนับเป็นอัจฉริยภาพอันยิ่งใหญ่ที่ทำให้ท่านนบีได้ยากในบรรดาผู้นำทั้งหลาย ถึงแม้ท่านเป็นศาสนทูตของอัลลอฮ์ที่พระองค์ทรงรักยิ่ง หากท่านจะขอแรงพลังจากบรรดามลาอิกะฮ์ ขอแรงพลังจากอัลลอฮ์โดยตรง แน่บนอนอัลลอฮ์ทรงตอบรับคำวิวนของท่าน แต่ในทางกลับกันท่านมิได้ปฏิบัติเช่นนั้น ท่านเป็นผู้นำที่ลงมือปฏิบัติการเองโดยท่านมีความอดทนอดกลั้นอย่างที่สุดในการคลี่คลายปัญหาด้วยสันติภาพท่านพยายามเลือกแนวทางต่างๆที่นำไปสู่สันติภาพ ดังกรณีเหตุการณ์ต่างๆที่ปรากฏขึ้นในขณะที่ท่านเดินทางมุ่งสู่หุดียียะฮ์ที่หวังที่จะได้ปฏิบัติศาสนกิจที่บัยตุลละฮ์ เมื่อเดินทางไปถึงที่หมู่บ้านอิสฟานชาวกูร็อยซมิกกะฮ์ก็ได้สกัดกั้นไม่ให้เข้าไปในนครมิกกะฮ์ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และบรรดาคอฮาบะฮ์มิต้องการสู้รบแต่อย่างใด ถ้ามุสลิมจะทำการสู้รบลำพังร่างกายและแรงอิमानที่มุสลิมมีอยู่นั้นก็พอที่จะต่อต้านและต่อสู้กับชาวกูร็อยซมิกกะฮ์ได้แล้ว แต่ท่านก็พยายามหาเส้นทางอื่นที่เต็มไปด้วยความยากลำบากเพื่อไปยังยังจุดหมายปลายทาง ยอมลำบาก ยอมให้ผู้คนดูถูกเหยียดหยาม เพื่อให้ได้ซึ่งความสันติภาพ (อับนุกะษีร, 1996: 553)

1.3 แก้ปัญหาด้วยหิกมะฮ์ (วิทย์ปัญญา)

การใช้หิกมะฮ์อันหลากหลายในการแก้ปัญหาเป็นการเปิดประตูแห่งชัยชนะ ในสนธิสัญญาหุดียียะฮ์นั้นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ สามารถเอาชนะจิตใจของฝ่ายศัตรูด้วยหิกมะฮ์หลากหลายดังนี้

1. ตอบโต้ฝ่ายตรงข้ามด้วยสิ่งที่ดีกว่าเสมอ

ก่อนที่ทั้งสองฝ่ายยอมที่จะมีการทำสนธิสัญญาหุดียียะฮ์ขึ้นมานั้น ชาวกูร็อยซมิกกะฮ์พยายามสร้างสถานการณ์อันเลวร้ายหลายอย่างต่อชาวมุสลิม ไม่ว่าจะเป็นการพูดเสียดสี และการกระทำโดยการเอาก้อนหินเหวี่ยงใส่กระโຈิมของฝ่ายมุสลิม การทำร้ายผู้แทนของฝ่ายมุสลิม แต่เมื่อมุสลิมสามารถจับคนร้ายได้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กลับยกโทษและอนุญาตให้กลับไปพฤติกรรมดังกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นแสดงถึงการมีมารยาทอันประเสริฐของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จนสามารถเอาชนะจิตใจของฝ่ายตรงข้ามได้ (อิมรอน มะลูลีม, 2546: 180)

2. เคารพหน้าฝ่ายตรงข้ามด้วยความสุชุม รอบคอบ

ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นผู้นำที่สุชุมรอบคอบ ท่านจะใช้หิกมะฮ์อันเฉียบแหลมในการตัดสินใจปัญหาต่างๆอย่างรอบคอบตลอดจนท่านทำการศึกษาเรียนรู้ถึงยุทธศาสตร์ของฝ่ายตรงข้ามได้ดี ดังเช่นในกรณีที่ชาวกูร็อยซมิกกะฮ์ได้ส่งคณะทูตของฝ่ายตนเพื่อเจรจากับฝ่ายของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก่อนที่ตัวแทนของฝ่ายกูร็อยซมิกกะฮ์แต่ละคนจะมาถึงนั้นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ทำการศึกษาถึงภูมิหลังของผู้แทนแต่ละคน หลังจากนั้นท่านก็จะต้อนรับผู้แทนดังกล่าวด้วยวิธีการอันหลากหลาย ดังเช่น เมื่ออัลฮุสัยล มาถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทราบว่าอัลฮุ

ลัยสินนั้นเป็นคนที่เคร่งศาสนาและเป็นคนที่รักความเป็นธรรม ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ได้สั่งให้เอาฝูงสัตว์ที่จะเชือดพลีเดินแถวไปข้างหน้าอัลฮุสลัยสเพื่อเป็นข้อพิสูจน์อันเป็นรูปธรรมถึงความตั้งใจของฝ่ายมุสลิมที่จะมาทำฮัจญ์และให้เกียรติแก่สักการะสถาน เมื่ออัลฮุสลัยสได้แลเห็นอุฐูที่ฝ่ายมุสลิมเตรียมไว้เพื่อการเชือดพลีเขาก็รู้สึกซาบซึ้งถึงความมีศาสนาของชาวมุสลิม หลังจากนั้นอัลฮุสลัยสก็มั่นใจว่าชาวกุร็อยชุกำลังปฏิบัติอย่างไม่ยุติธรรมต่อผู้คนที่มิได้มาเพื่อทำสงคราม (อัล-บุคอรี เลขที่, เศาะฮิฮฺ เลขที่: 2731-2732 อับดุลสลาม ฮารูน, 1374: 209)

3. เลือกสรรบุคคลที่ได้รับยอมรับจากทุกฝ่ายเป็นตัวแทน

อีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้การเจรจาประสบผลสำเร็จก็คือการเลือกผู้แทนที่ยอมรับของผู้คนในการไปเจรจากับกุร็อยช ดังเช่นท่านเลือกอุสมาน อิบน์ อีฟฟาน เป็นตัวแทนในการเจรจา เพราะอุสมานนั้นเป็นผู้คนที่ฝ่ายกุร็อยชยอมรับเนื่องจากพรรคพวกของอุสมานยังมีอยู่มากมายในนครมักกะฮ์ เมื่ออุสมานเป็นตัวแทนของการเจรจาผู้คนยอมอนุญาตให้เขาทำอุมเราะฮ์และยอมฟังเหตุผล และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของมุสลิมในการมาในครั้งนี้ (อิบน์ฮะอีด, 1990: 74 เซากีย์ อับดุลลิล, 1985: 76)

4. ยึดหลักการผ่อนปรนในการแก้ปัญหา

หลักการประนีประนอม เป็นหลักการสำคัญที่นำมาพามาซึ่งความสันติภาพระดับปัจเจกบุคคล ระดับ ครอบครัว ระดับประเทศ ตลอดจนระดับโลก และสิ่งนี้ถือว่าเป็นศาสนบัญญัติหนึ่งในอิสลามได้กำหนดให้ปฏิบัติ และในกรณีสนธิสัญญาหุดีบียะฮ์นั้นจะเห็นได้ว่าท่านมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างที่ดีในการยอมผ่อนปรนต่อฝ่ายกุร็อยช ถึงแม้บรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านโดยเฉพาะท่านอุมร์ อิบน์ลุค คือฎออบแสดงความไม่พอใจและคัดค้านก็ตามแต่ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ไม่ปฏิบัติตามเศาะหาบะฮ์ และในขณะที่ร่างสนธิสัญญาหุดีบียะฮ์ ท่านอะลี เป็นผู้เขียนสัญญานั้น ถึงแม้สุฮัยล์ ตัวแทนของชาวกุร็อยชพยายามหาเรื่องกลั่นแกล้งชาวมุสลิมต่าง ๆ นานาโดยมิยอมให้เขียนชื่อ มุฮัมมัด ศาสนทูตของอัลลอฮ์และขอให้เขียนมุฮัมมัด อิบน์อับดุลลอฮ์ก็ตาม ท่านนบีก็ขอให้เขียนตามที่สุฮัยล์ต้องการ (หุซัย ฮัยกัล, 2539: 355)

5. แก้ปัญหาในทุกขั้นตอนโดยผ่านการปรึกษาหารือ

การปรึกษาหารือกันเป็นหัวใจหลักของการทำงานร่วมกัน ทุกการงานจะประสบผลสำเร็จนั้นจำเป็นต้องมีการปรึกษาหารือกัน ยอมรับเหตุผลซึ่งกันและกัน (มุฮัมมัด ฟิตซุลลอฮ์ ฎูเลน, 2545: 134) ในสนธิสัญญาหุดีบียะฮ์นั้น ท่านมุฮัมมัด ﷺ จะทำการหารือกับบรรดาซอฮาบะฮ์ของท่านเป็นระยะ ๆ นับตั้งแต่เมื่อเดินทางมาก็ได้เผชิญหน้ากับฝ่ายกุร็อยชซึ่งฝ่ายกุร็อยชก็ต่อต้านมิให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เข้าไปในเมืองมักกะฮ์ ท่านก็ปรึกษาหารือว่าควรจะทำอย่างไร จะทำสงครามหรือไม่เมื่อถูกกรูกราน แม้กระทั่งจะส่งอุสมานไปเป็นตัวแทนท่านก็ได้ปรึกษาหารือกับ เศาะหาบะฮ์ของท่านก่อน และเมื่อการทำอุมเราะฮ์ถูกยกเลิกก็มีการโกนศีรษะหรือตัดผมหลังจากนั้นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ได้สั่งให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านโกนผมหรือตัดผมถึง 3 ครั้ง เพื่อประกอบพิธีสิ้นสุดการทำอุมเราะฮ์ แต่เศาะหาบะฮ์ส่วนใหญ่ไม่มีใครยอมตัดผม ดังนั้นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงไปหาอุมมฺ ซาลามะฮ์ และนางได้เสนอให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ลงมือปฏิบัติก่อนแล้วบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านจะปฏิบัติตาม ท่านได้เชือดกุรบานสัตว์ของท่าน ครั้นแล้วท่านก็นั่งลงโกนผมแล้วจึงประกาศการสิ้นสุดของพิธีอุมเราะฮ์หรือการทำฮัจญ์เล็ก บรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านก็ได้ปฏิบัติตามท่านทุกประการ (อิมรอน มะลูลีม, 2546: 180)

1.4 ใจความสนธิสัญญาต้องปลอดจากความเป็นอคติ

ความอคติเป็นตัวปัญหาสำคัญในการทำลายสันติภาพ ปัญหาความรุนแรงต่างๆที่เกิดขึ้นบนโลกนี้ก็มาจากการอคติต่อกันนักวิชาการและผู้นำศาสนาทั้งหลาย เห็นตรงกันว่า เหตุปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือความอคติ ซึ่งเมื่อมนุษย์เกิดมีความอคติ ความลำเอียงก็จะ

ตามมา ทำให้ขาดสติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองจึงก่อปัญหาข่าวลือต่างๆที่ไม่มีผู้ออกมาชี้แจงสร้างความกระจ่าง จนเป็นปัญหาร้ายแรง (ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี, 2549: 32) ดังนั้นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงมีนโยบายที่ชัดเจนในการสร้างสันติภาพ ก็คือนโยบายที่ปลอดจากอคติใดๆทั้งสิ้น ดังที่ปรากฏในสนธิสัญญาหุฎัยบียะฮ์ ในสัญญาข้อที่สอง ที่กล่าวไว้ว่า “ชาวกูร็อยฮ์ผู้ใดก็ตาม ที่เดินทางมาหาท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยมิได้มีหนังสือรับรองจากหัวหน้าฝ่าย จะต้องถูกส่งตัวกลับทันที ในทางตรงกันข้าม หากชาวมุสลิมผู้ใดก็ตามที่เดินทางไปยังกูร็อยฮ์ ชาวกูร็อยฮ์ไม่จำเป็นต้องส่งตัวกลับไปยังท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ยอมรับข้อเสนอต่างๆ ถึงแม้บรรดา เศาะหาบะฮ์ ไม่เห็นด้วยกับสนธิสัญญาข้อนี้ก็ตาม และในสัญญาข้อที่สี่ กล่าวไว้ว่า ประชาชนคนใด ที่ปรารถนาจะเข้าเป็นพันธมิตร กับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ให้พึงถือว่า มิเสรีภาพที่จะทำได้ โดยไม่มีเงื่อนไข (อิบน์กะษีร, 1996: 564)

จากสัญญาที่กล่าวมาทั้งสองข้อนี้ แสดงให้เห็นว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มีนโยบายอันชัดเจนในการสร้างสันติภาพ ท่านไม่บังคับผู้คนในการนับถือศาสนา ให้อิสระเสรีภาพต่อผู้คนในการไปอยู่กับเผ่าที่ตนชอบ โดยปราศจากอคติ

1.5 ให้เกียรติต่อความรู้สึกของฝ่ายตรงกันข้าม

การให้เกียรติต่อความรู้สึกของฝ่ายตรงกันข้าม ถือเป็นคุณธรรมอันประเสริฐ ที่สามารถ เอาชนะจิตใจของฝ่ายตรงข้ามได้ดีท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นแบบอย่างที่ดี ท่านจะให้เกียรติและอ่อนโยนต่อฝ่ายตรงกันข้าม และ ต่อผู้ที่อ่อนแอ อยู่เสมอ ดังเช่นในกรณี ที่เกิดขึ้นหลังจากได้มีการทำสนธิสัญญาร่วมกัน ฝ่ายกูร็อยฮ์ได้ขอรับรองให้ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กับบรรดาเศาะหาบะฮ์ของท่านกลับไปก่อนในปีนั้นเพราะชาวกูร็อยฮ์ถือว่าถ้าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เข้าไปทำฮัจญ์ในปีนั้น ก็เท่ากับเป็นการฉีกหน้าของชาวกูร็อยฮ์เนื่องจากชาวกูร็อยฮ์ทำการสกัดกั้นท่านมิให้เข้ามา مكة ตั้งแต่แรกแล้ว ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ก็ตอบรับข้อเสนอดังกล่าวของชาวกูร็อยฮ์ ทั้งๆที่ท่านได้ฝันว่า ได้เข้าเมืองมักกะฮ์ (อิบน์อุษาม, 1990: 3/255) ซึ่งความฝันของท่านก็คือคำสั่ง เหตุผลที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ยอมรับข้อเสนอดังกล่าวก็เพื่อสร้างความสันติภาพและความสมานฉันท์

2. การวิเคราะห์ผลของหลักสันติวิธีในสนธิสัญญาหุฎัยบียะฮ์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ออกเป็นสี่ด้านด้วยกัน คือ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเผยแผ่ศาสนาซึ่งมีผลดังนี้

(1) ด้านการเมือง สนธิสัญญาหุฎัยบียะฮ์เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญตัวหนึ่งที่แสดงถึง

1- แสดงถึงการยอมรับของฝ่ายกูร็อยฮ์ต่อความเป็นผู้นำท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นครั้งแรก หลังจากที่เขาปฏิเสธและต่อต้านมานานหลายสิบปี และยังคงพยายามลอบสังหารตัวท่านจนกระทั่งท่านต้องอพยพไปสู่นครมะดีนะห์

2- เป็นครั้งแรกที่ชาวมักกะฮ์ยอมรับว่าได้มีรัฐอิสลามเกิดขึ้นในอารเบียและกำลังมีความสำคัญยิ่งขึ้น รัฐอิสลามแห่งนี้ เริ่มมีบทบาทในทางการเมืองมากขึ้นทุกขณะ และได้ทำสนธิสัญญากับรัฐอื่นจนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป (อิมรอน มะลูลีม, 2546: 177)

3- ทำให้มุสลิมมีเวลาเพียงพอในการทำสงครามครั้งสุดท้ายกับพวกยิวที่คิยบารุ

4- ทำให้มุสลิมสามารถพิชิตมักกะฮ์ได้ในท้ายที่สุด (อิบน์อุษาม, 1990: 3/255)

(2) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ สนธิสัญญาหุฎัยบียะฮ์เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญตัวหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าฝ่ายกูร็อยฮ์มักกะฮ์ยอมรับสิทธิของชาวมุสลิมให้มาประกอบพิธีฮัจญ์และอุมเราะฮ์ได้ เท่ากับยอมรับว่า ศาสนาอิสลามได้ปรากฏขึ้นแล้ว และเป็นที่ยอมรับกันในคาบสมุทรอาหรับ

และการมีสันติภาพเป็นระยะเวลาอย่างน้อยถึง 10 ปี ทำให้มุสลิมมีความสงบสุขปลอดภัย ไม่ต้องกังวลหรือกลัวว่า จะถูกบุกรุกอีกต่อไปสามารถใช้เวลานั้นทำนุบำรุงบ้านเมืองและสร้างฐานะทางเศรษฐกิจได้อย่างสะดวกสบาย (อิมรอน มะลูลีม, 2546: 178)

(3) **ด้านการเผยแผ่ศาสนา** การมีสันติภาพเป็นเวลาสิบปีผลเนื่องจากสนธิสัญญาหุฎัยบียะฮ์ยังทำให้ศาสนาอิสลามได้แพร่หลายไปอย่างรวดเร็วซึ่งนำผลสำเร็จด้านการเผยแผ่อิสลามดังนี้

- 1- ทำให้ชาวกุร็อยฮ์เข้ารับนับถือศาสนาอิสลามมากเป็นเท่าตัว (เซากีย์ อานูคอลลี, 1985: 129)
- 2- ทำให้คนรับผู้มีความสามารถของฝ่ายศัตรูในอดีต เช่น คอลิด อิบнул วะลิด และอัมร์ อิบนาฮ์เข้ารับอิสลาม (มรดีญะฮ์ ดัลดริช ตารตีโน, 2546: 82)
- 3- ทำให้อิสลามมีโอกาสเผยแผ่ถึงยังเมืองต่างๆ อีกด้วยเช่นเปอร์เซีย อบิสสินีเย โรมันตะวันออก อารคิซียอ ยะมัน บาก์เรน อิมยร์ โอมาน ยะมัน (เซากีย์ อานูคอลลี, 1985: 33 อัลมุबारอกฟูรีย, 418: 412)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยฉบับนี้

- (1) สันติภาพเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้คนที่หลายต้องทำการศึกษาโดยเฉพาะสันติวิธีในสนธิสัญญาหุฎัยบียะฮ์
- (2) ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาตลอดจนถึง ผู้นำประเทศ ต้องให้ความสำคัญกับสันติภาพและควรทำการเผยแผ่เรื่องหลักสันติวิธีในอิสลามโดยเฉพาะหลักสันติวิธี ที่ปรากฏในสนธิสัญญาหุฎัยบียะฮ์
- (3) สนธิสัญญาหุฎัยบียะฮ์ถึงแม้เป็นประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นมานานแล้วแต่เรื่องดังกล่าวสามารถนำสันติวิธีอันหลากหลายนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยฉบับต่อไป

- (1) ควรมีการทำกรวิจัยในเรื่องสันติวิธี โดยทำการศึกษาเฉพาะการพิชิตเมืองมักกะฮ์ของท่านบี มุฮัมมัด ﷺ
- (2) ควรมีการทำกรวิจัยในเรื่องสันติวิธี โดยทำการศึกษาเฉพาะการพิชิตประเทศอียิปต์ในสมัยอุมร์ อิบнул ค็อตตอบ
- (3) ควรมีการทำกรวิจัยในเรื่องสันติวิธี โดยทำการศึกษาเฉพาะการพิชิตกรุงเยรูสเลมในสมัยอุมร์ อิบнул ค็อตตอบ

บรรณานุกรม

- มุฮัมมัด อบู ชะฮะเราะฮ์. 2549. **กฎเกณฑ์อิสลามในการทำสงคราม**. นครศรีอยุธยา: สัมนักพิมพ์สายสัมพันธ์.
- มรดีญะฮ์ ดัลดริช ตารตีโน. 2546. **มุฮัมมัดจากเด็กกำพร้าสู่ศาสดาแห่งมวลมนุษย**. บรรจง บินกาซัน แปล. จาก MARVELLOUS Stories from the life of Muhammad. กรุงเทพฯ: อัลฮามีน.
- มุฮัมมัด ฟัตฮุลลอฮ์ กูเลน. 2545. **อัจฉริยภาพความเป็นแม่ทัพของท่านบีมุฮัมมัด**. บรรจง บินกาซัน แปล. กรุงเทพฯ: อัลฮามีน.
- ยูซุฟ อัล-กออฎอวีย. 2549. **สันติภาพและสงครามระหว่างบทบัญญัติแห่งอัลกุรอานและคัมภีร์เก่า (โตราห์)**. แปลและเรียบเรียงโดย มัสลัน มาหามะ มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา: สถาบันอิสลาม.

ศูนย์บริการสังคม วิทยาลัยอิสลามยะลา. 2003 . **สารสันนิบาตโลกมุสลิมถึงประชาชนชาวอเมริกัน**.
วิทยาลัยอิสลามยะลา ปัตตานี.

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี (ศพส.) มหาวิทยาลัยมหิดล เวทีนโยบายสาธารณะมหาวิทยาลัยมหิดล.
2549. **ศาสนเสวนาพุทธ-อิสลาม: ความรุนแรงและความสมานฉันท์ ครั้งที่ 3**. นครปฐม:
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาฯ.

หะซัน อัล-บันนา. 2547. **อิสลามวิถีแห่งสันติภาพ. แปลและเรียบเรียงโดย ชุฟอัม อุษมาน**. จาก “Peace in
Islam” <http://www.youngmuslims>. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อิสลามิกอะเคเดมี.

อับดุลเลาะ หนุ่มสุข. **มุสลิมกับชนต่างศาสนิก**. หนังสือวิชาการฉบับสมานฉันท์ เนื่องในงานเมาลิดกลาง
แห่งประเทศไทย ฮ.ศ. 1426. คณะกรรมการจัดงานเมาลิดกลางแห่งประเทศไทย ฮ.ศ. 1426.

อิมรอน มะลูลีม. 2546. **มุฮัมมัด ศาสดาแห่งอิสลาม**. กรุงเทพฯ: อิสลามิกอะเคเดมี.

อิสมาอีล ลุตฟี จะปะกียา. 2004. **อิสลามศาสนาแห่งสันติภาพ**. แปลและเรียบเรียงโดย ชุฟอัม อุษมาน.
ศูนย์บริการสังคมวิทยาลัยอิสลามยะลา.

อุมัร อูบัยด์ สะชะนะฮ์. 2007. **ไม่มีการบังคับแก่แห่งศาสน์อิสลาม**. แปลและเรียบเรียงโดย
มัสลัน มাহมะ มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา: สถาบันอิสลาม.

ابن سعد، محمد بن سعد بن معن الهاشمي البصري. 1990. **الطبقات الكبرى**. بيروت: دار الكتب
العلمية.

ابن كثير، اسماعيل بن عمر بن كثير القرشي، 1996. **البداية والنهاية، القاهرة: دار أبي حيان**.
ابن هشام. 1990م. **السيرة النبوية**. الجزء الثالث. بيروت: دار الكتب العربي.
السيد سابق. د.ت. **فقه السنة**. القاهرة: مكتبة دار التراث
الشامي، محمد بن يوسف الصالح. 1993. **سبل الهدى والرشاد في سيرة خير العباد**. الجزء
الخامس. بيروت: دار الكتب العلمية.

شوقي أبو خليل. 1985م. **صلح الحديبية الفتح المبين**. دمشق .
عبد السلام هارون. 1374هـ. **تمذيب سيرة ابن هشام**. بيروت: دار الفكر.
المباركفوري، صفى الرحمن. 1418هـ. **الرحيق المختوم**. دار السلام.